

інформації. На жаль, правозастосовна практика не дуже поширена, так випадків накладення адміністративних штрафів згідно Кодексу України Про адміністративні правопорушення було всього близько 300 (мається на увазі усі випадки порушення ЗУ «Про захист персональних даних»), дані про притягнення до кримінальної відповідальності за цими складами злочинів поки відсутні. На нашу думку, це пояснюється низькою здатністю документувати докази правопорушення відповідними правоохоронними органами та їх посадовими особами, а також розвивати практику в цій галузі. З метою усунення відповідних вад має існувати спеціальний структурний підрозділ або посадова особа із захисту даних, щоб унеможливити порушення персональних даних у Реєстрі випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Список використаних джерел:

1. #16_днів_проти_насильства: домашнє насильство є злочином // Хмельницька обласна державна адміністрація, 30.11.2020 р. URL: <https://www.adm-km.gov.ua/?p=85640>. (дата звернення 06.12.2020).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2018, №5, ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>. (дата звернення 06.12.2020).
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010, № 34, ст. 481.
4. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 р. № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019>. (дата звернення 07.12.2020).

ВІДПОВІДНІСТЬ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ СТАТТІ 4 (ЗАБОРОНА РАБСТВА І ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ) ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Інна РОЩИНА, професор кафедри кримінального права та процесу, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат юридичних наук, доцент

За оцінками Міжнародної організації праці, в останні роки близько 12,3 млн. людей були задіяні в примусовій чи в одній із форм кріпацької праці. Зокрема, приватні структури використовували примусову працю 9,8 млн. людей. 2,4 млн. людей були залучені до примусової праці в результаті

торгівлі людьми. Щорічний прибуток лише від торгівлі людьми становить \$ 32 млрд. США. Найбільш незахищеними верствами населення залишаються діти, жінки, мігранти та корінні народи. Так, понад 56% робітників з примусу — жінки [1].

В Україні, як і в деяких інших державах Європи, зафіксоване зростання кількості жертв торгівлі людьми як у межах власних національних кордонів, так і за кордоном. Так, за останні роки було зареєстровано 332 випадки продажу людей у рабство і близько 100 тисяч українців стали жертвами торгівлі [2].

Стаття 4 (Заборона рабства і примусової праці) Європейської конвенції вказує, що:

1. Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані.
2. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю.

3. Для цілей цієї статті значення терміна «примусова чи обов'язкова праця» не поширюється:

- а) на будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями ст. 5 цієї Конвенції тримання в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення;

- б) на будь-яку службу військового характеру або у випадку, коли особа відмовляється від неї з мотивів особистих переконань у країнах, де така відмова визнається, службу, яка вимагається замість обов'язкової військової служби;

- в) на будь-яку службу, що вимагається у випадку надзвичайної ситуації або стихійного лиха, яке загрожує життю чи благополуччю добробуту суспільства;

- г) на будь-яку роботу чи службу, яка є частиною звичайних громадянських обов'язків [3, с. 216].

Як видно зі змісту ст. 4 Європейської конвенції вона містить 4 різних терміна: рабство, підневільний стан, примусова чи обов'язкова праця, а також не дає їм поняття, що викликає певні труднощі на практиці. Не дає поняття цих термінів і Загальна декларація прав людини. Не дано роз'яснення цих понять і в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права.

У ст. 1 Конвенції про рабство від 25.09.1926 р. дано поняття тільки «рабству» і «работоргівлі». Так:

- під рабством розуміється положення або стан особи, щодо якої здійснюються деякі або всі повноваження, притаманні права власності;

- під работоргівлею розуміються як «будь-які дії, пов'язані з захопленням, придбанням будь-якої особи або з розпорядженням нею з метою залучення її до рабства; будь-які дії, пов'язані з придбанням невільника з метою його продажу або обміну; будь-які дії щодо уступки шляхом продажу чи обміну невільника, придбаного з цією метою, і взагалі будь-яка дія, пов'язана з торгівлею або перевезенням невільників» [4].

Аналогічні поняття «рабству» і «работоргівлі» дано у ст. 7 Додаткової конвенції про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв подібних до рабства [5].

У ст. 2 Конвенції про примусову чи обов'язкову працю № 29 викладено поняття терміну примусової чи обов'язкової праці таким чином:

- примусова чи обов'язкова праця означає будь-яку роботу чи службу, що її вимагають від будь-якої особи під загрозою якогось покарання і для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг [6].

Судова практика Європейського суду за ст. 4 Європейської конвенції невелика, а тому розглянуті їм справи не дають можливості зробити висновки про деяку претедентність по даній категорії справ.

Конституція, як й інші нормативні акти України, також не містить визначення поняття «рабство», «підневільний стан», «примусова» чи «обов'язкова» праця. У законодавстві України немає й конкретної норми права, яка б збігалася за змістом і суттю ст. 4 Європейської конвенції.

У ст. 149 КК України «Торгівля людьми» зазначено:

1. Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховання, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію, – караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років...

Примітка 1. Під експлуатацією людини в цій статті слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

2. У ст. 149 цього Кодексу під уразливим станом особи слід розуміти зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних або інших обставин.

3. Відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього за цією статтею має наставати незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності [7, с. 74-75].

Під ст. 4 Європейської конвенції підпадають ст. 150 (Експлуатація дітей), а також ст. 150-1 КК (Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом).

У вищевикладених статтях КК України також не дано поняття термінів «рабство», «підневільний стан», «примусова» чи «обов'язкова» праця. Крім того, зіставивши диспозиції ст. 4 Європейської конвенції з вищевказаними нормами КК України, не важко зробити висновок, що зміст і термінологія їх не збігаються.

Для усунення неузгодженості між Європейською конвенцією та ст. ст. 149, 150, 150-1 КК України, п. 1 примітки до ст. 149 КК України необхідно доповнити такого змісту:

«Рабство» – це форма експлуатації, при якій працівник є власністю господаря (рабовласника). Рабство являє собою можливість володіння, користування або розпорядження людиною як річчю.

Заборона рабства поширюється і на інститути і звичаї, подібні до рабства: боргова кабала, експлуатація дітей і примусові форми заміжжя.

Примусова праця – це праця (надання послуг), виконувана недобровільно і під загрозою покарання. Примусова праця не включає в себе:

- роботу, виконання якої обумовлено законодавством про військовий обов'язок і військову службу або відповідної її альтернативної цивільної служби;

- роботу, виконану в умовах надзвичайних обставин.

Список використаних джерел:

1. Примусова праця в Україні та світі URL: <http://www.rate1.com.ua/ua/suspilstvo/riven-zhittja/1398/>____(дата звернення 11.12.2020)
2. Протидії торгівлі людьми URL: <http://www.slideshare.net/nelarina1/ss-15914078>(дата звернення 11.12.2020)
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Право України, 2010. – № 10. – С. 215 – 233.
4. Конвенція про рабство від 25.09.1926 р. № 995_161. (ред. від 23.10.1953 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161____(дата звернення 11.12.2020)
5. Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв подібних до рабства від 07.09.1956 р. № 995_160. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160____(дата звернення 11.12.2020)
6. Конвенція про примусову чи обов'язкову працю № 29 від 28.06.1930 р. № 993_136. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_136____(дата звернення 11.12.2020)
7. Кримінальний кодекс України: Кодекс, Закон від 5 квітня 2001 року № 2341-III . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 11.12.2020)